

Examen HAVO

2018

tijdvak 2
maandag 18 juni
13.30 - 16.30 uur

Nederlands

Dit examen bestaat uit 38 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 57 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Beantwoord de open vragen in correct Nederlands.

Geef niet meer antwoorden (zinnen, redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld één zin wordt gevraagd en je antwoordt met meer dan één zin, dan wordt alleen de eerste zin in de beoordeling meegeteld.

Wie goed doet... komt nooit in het journaal (en dat is een groot probleem)

(1) In Kapelle moest er een wachtlijst komen – niet voor vluchtelingen, maar voor vrijwilligers. De gemeente kondigde aan dat er tweehonderd
5 mensen uit Syrië zouden komen en een paar uur later hadden honderdvijftig bewoners zich gemeld. In Ootmarsum en Oud-Beijerland gebeurde hetzelfde. In die laatste
10 gemeente meldden zich zelfs meer vrijwilligers dan vluchtelingen.

(2) Terwijl het kabinet inzet op 'sobere opvang' staan er duizenden Nederlanders te dringen om te helpen. Terwijl intellectuelen soebatten over quota voor vluchtelingen zijn er voorlopig alleen quota voor vrijwilligers. Velen nemen ondertussen het heft in eigen handen. Zo puilt de
15 oude moskee in de Utrechtse wijk Lombok uit van de kledingpakketten.

(3) De sociale media doen hun naam ineens eer aan. "Wat er ook nodig is," zo schrijft een Amsterdamse
25 hulpverlener in *de Volkskrant*, "via oproepen op Facebook is het er binnen een paar uur." De dankbaarheid onder vluchtelingen is dan ook groot. In Utrecht schreven de vluchtelingen een brief aan de burgemeester: "Ons verblijf in uw stad was kort maar hartverwarmend. Weten dat
30 [we] op de hulp van onze medemensen kunnen rekenen, geeft ons [...] vertrouwen in het leven en de mensheid."

(4) Vertrouwen in de mensheid? Wacht even – voor veel mensen geldt eerder het tegenovergestelde.
40 We zijn in de afgelopen weken overspoeld met berichten over vechtpartijen, bestormingen en scheld-

kanonnades. Ik heb geen voorpagina gezien over een bijeenkomst waar
45 bewoners rustig met elkaar in gesprek gingen. En de reden is simpel: het goede is zo alomtegenwoordig dat we het niet zien, zeker niet op het journaal.

(5) Deze blindheid is niet zomaar iets van de laatste tijd. Het gaat ook verder dan de neiging van journalisten om te focussen op slecht nieuws. We hebben het hier over een oeroud
55 mensbeeld. Eeuwenlang hebben filosofen betoogd dat we ten diepste beesten zijn. Van Augustinus tot Hobbes tot Nietzsche tot Freud – wijsgeer na wijsgeer heeft geschreven dat de mens eigenlijk egoïstisch is en de beschaving slechts een dun laagje vernis.

(6) Pas in de afgelopen decennia zijn er honderden studies verschenen
65 waaruit blijkt dat dit mensbeeld simpelweg niet klopt. Natuurlijk, de meeste mensen zijn geen heiligen. Dat neemt echter niet weg dat we van nature geneigd zijn tot samenwerking en altruïsme.
70

(7) Mensen hebben allerlei redenen om anderen te helpen. Soms zijn ze intrinsiek gemotiveerd, soms willen ze hun reputatie opvijzelen, soms
75 apen ze anderen na. Hoe het ook zij: bijna de helft van de Nederlanders doet vrijwilligerswerk, 60 procent is bereid een buurtgenoot te helpen en één op de acht zou zelfs een vluchteling in huis willen nemen. Zogenaamd 'prosociaal' gedrag is niet uitzonderlijk. Het is het water waarin we zwemmen.

(8) Maar waar komt ons zwarte mensbeeld dan vandaan? Het punt is niet dat mensen denken dat ze zélf egoïstisch zijn. Integendeel, uit de meeste onderzoeken blijkt dat we onszelf en onze directe omgeving bovengemiddeld sociaal vinden. Pas als het gaat over de mensen die we niet kennen, worden we pessimistischer. “Ik ben goed, wij zijn slecht”, dat is het dominante mensbeeld. Het eerste weten we uit ervaring, het tweede zien we op televisie.

(9) Op 29 augustus 2005 brak de hel los in New Orleans. Op 53 verschillende plekken begaven de dijken het waardoor maar liefst 80 procent van de stad onderliep. De orkaan Katrina werd de grootste natuurramp in de geschiedenis van de Verenigde Staten. Ten minste 1.836 mensen kwamen om.

(10) Het duurde niet lang of de kranten stonden vol met berichten over plunderingen, verkrachtingen en schietpartijen. Er deden allerlei verhalen de ronde over scherpschutters die reddingshelikopters onder vuur namen en gangsters die al plundrend en verkrachtend door de straten zwierven. De hoofdcommissaris van de politie zei dat de stad weggleed in anarchie en de gouverneur van Louisiana vreesde hetzelfde: “Wat mij het meest boos maakt, is dat rampen als deze vaak het slechtste in mensen naar boven brengen.”

(11) Het was dit beeld van New Orleans dat de wereld over ging. “Het vernis van de beschaving is heel dun”, kopte *de Volkskrant*. De filosoof Ger Groot schreef in *De Groene Amsterdammer* over “de verdamping van de publieke moraal”. H.J.A. Hofland piekerde in *NRC Handelsblad* over “de versleten remmen van de beschaving”.

Dezelfde krant liet een stuk van de historicus Timothy Garton Ash vertalen. Hij wond er geen doekjes om: “Haal de basiselementen van het ordelijke, beschaafde leven weg – eten, onderdak, drinkwater, een minimum aan persoonlijke veiligheid – en wij vallen binnen een paar uur terug in een hobbesiaanse¹⁾ oerstaat, een oorlog van allen tegen allen. [...] de meesten gaan het grootste deel van de tijd een meedogenloze strijd aan om te overleven als individu en als soort. Een paar worden tijdelijk engelen, de meesten worden weer apen.”

(12) De Britse historicus vreesde dat we zulke explosies van barbarij steeds vaker zouden meemaken.

New Orleans had een klein gaatje geopend in “de dunne korst op het kolkende magma van de menselijke natuur”. En de natuurramp had duidelijk gemaakt wat er onder de oppervlakte schuilt. Een monster.

(13) Pas veel later, toen de journalisten waren verdwenen, het water was weggepompt en de columnisten een nieuw onderwerp hadden gevonden, ontdekten wetenschappers dat er iets heel anders was gebeurd in New Orleans. De stad was niet overspoeld door egoïsme en anarchie. De stad was overspoeld door samenwerking, empathie en heldhaftigheid.

(14) Zeker, er waren voorbeelden van asociaal gedrag te vinden. Maar onderzoekers van het Disaster Research Center van de Universiteit van Delaware concludeerden in 2006 dat “de overweldigende meerderheid van het spontane gedrag prosociaal was”. Honderden groepen werden geformeerd om mensen te redden. Een van die groepen noemde zich de Robin Hood Plunderaars: elf vrienden

die voedsel, kleren en medicijnen uitdeelden onder de mensen in de
180 grootste nood.

(15) Het geluid van de scherp-
schutter bleek achteraf de klep van
een gastank te zijn. De hoofd-
commissaris moest uiteindelijk toe-
185 geven dat hij geen enkel officieel
verslag van moord of verkrachting
had. En inderdaad: er was veel
geplunderd, maar dan vooral door
groepen die samenwerkten om te
190 overleven, soms zelfs met de politie.
Individueel plundergedrag was zeld-
zaam en werd sterk afgekeurd.

(16) Katrina voldeed aan het weten-
schappelijke beeld van hoe mensen
195 op rampen reageren. Het Disaster
Research Center heeft op basis van
bijna 700 veldstudies vastgesteld dat
er – in tegenstelling tot wat je altijd in
films ziet – nooit totale paniek uit-
200 breekt en er nooit sprake is van een
vloedgolf van egoïsme. Het aantal
misdaden – moord, diefstal, ver-
krachting – daalt doorgaans. Mensen
blijven rustig, ze raken niet in shock
205 en ze komen snel in actie. “En hoe-
veel er ook geplunderd wordt,” zo
merkt een van de oprichters van het
onderzoekscentrum in Delaware op,
“het verbleekt altijd bij het wijdver-
210 spreide altruïsme dat leidt tot het
gratis en massale geven en delen
van goederen en diensten.”

(17) Het beeld dat geschetst wordt in
de media is steevast het omgekeerde
215 van wat er op de rampplek gebeurt.
Als de wereld vergaat, is het niet
ieder voor zich, maar een voor allen
en allen voor een. Als de dijken bre-
ken, worden we geen apen, zoals de
220 Britse historicus Timothy Garton Ash
verzuchtte, maar excelleren we juist
in menselijkheid.

(18) De ramp in New Orleans is een
extreem voorbeeld, maar de dyna-

225 miek is steeds dezelfde: er is een
collectieve tegenslag, er komt een
golf van samenwerking, die vervol-
gens weer de kop wordt ingedrukt
door de op hol geslagen nieuws-
230 fabriek. Dankzij jaren van onderzoek
weten we dat met name de televisie
ons wereldbeeld verpest. “Hoe meer
je televisie kijkt, hoe sneller je ge-
neigd bent om te denken dat mensen
235 inherent zelfzuchtig zijn”, zo conclu-
deert Matthieu Ricard op basis van
onderzoek van de Universiteit van
Pennsylvania. Dat heeft niets te
maken met de televisie zelf – het ligt
240 aan de inhoud van de programma’s
(programma’s met een positiever
mensbeeld kunnen goed gedrag
stimuleren).

(19) Neem de vluchtelingencrisis: als
245 mensen zich nu zorgen maken over
vechtpartijen, verkrachtingen en een
‘onhoudbare’ toestroom, dan heeft
dat alles te maken met wat ze op
televisie zien. De mensen met de
250 sterkste mening over vluchtelingen
hebben er vaak het minste mee te
maken. Natuurlijk, onze vrienden,
familie en burens vertrouwen we wel,
want die kennen we. Maar de rest
255 van Nederland, en de nieuwkomers?
Die kennen we alleen van televisie.

(20) Misschien begint een beter
mensbeeld met het vertellen van een
ander verhaal. Iedereen weet dat
egoïsme, racisme en haat bestaan.
Maar altruïsme en naastenliefde zijn
evengoed onderdeel van onze
260 natuur. En belangrijker nog: we
kunnen deze typisch menselijke
eigenschappen verder trainen en
stimuleren. Dat kan met construc-
tieve journalistiek, het kan in het
onderwijs en het kan door mensen bij
elkaar te brengen.

270 **(21)** Het punt is: mensen worden niet
goed of slecht geboren. Ze worden

geboren met de potentie om goed of
slecht te worden. In Nederland, een
van de veiligste en rijkste landen ter
275 wereld, zijn we al ver gekomen. Onze
beschaving is geen dun laagje
280 vernis, het is een dikke vetlaag die
ons warm houdt, zelfs als de dijken
doorbreken. Maar dat is geen reden
om op onze lauweren te rusten.

naar: Rutger Bregman

uit: www.decorrespondent.nl, geraadpleegd op 12 december 2016

Rutger Bregman is historicus en auteur.

noot 1 hobbesiaans: naar het idee van de Engelse filosoof Thomas Hobbes (1588-1679) die aangaf dat mensen van nature beesten zijn en dat beschaving het beest in de mens in toom houdt

Tekst 1 Wie goed doet... komt nooit in het journaal (en dat is een groot probleem)

- 1p 1 Welke uitspraak over de inhoud van de alinea's 1 tot en met 3 van tekst 1 is juist, in relatie tot de inhoud van alinea 4?
De alinea's 1 tot en met 3 beschrijven
- A actuele situaties die aantonen dat vluchtelingen in Nederland welkom zijn, terwijl uit alinea 4 blijkt dat ze dat niet zijn.
  - B anekdotes die er aanleiding toe geven dat de Nederlandse media gewantrouwd worden, wat bevestigd wordt in alinea 4.
  - C de wensen van het Nederlandse volk en die van het kabinet, waartussen een tegenstelling bestaat die duidelijk wordt in alinea 4.
  - D voorbeelden van positief nieuws over vluchtelingen, terwijl in alinea 4 staat dat die voorbeelden niet in het nieuws komen.

“Vertrouwen in de mensheid? Wacht even – voor veel mensen geldt eerder het tegenovergestelde.” (regels 37-39)

Hieronder staan vier beweringen over deze uitspraak.

- 1 De uitspraak benadrukt dat het ongepast is voor de mensen om geen vertrouwen te hebben in de mensheid.
- 2 De uitspraak maakt de mensen belachelijk die geen vertrouwen hebben in de mensheid.
- 3 De uitspraak versterkt de tegenstelling tussen de mensen die wel en de mensen die geen vertrouwen hebben in de mensheid.
- 4 De uitspraak zet de lezer op het verkeerde been om zo het standpunt over vertrouwen in de mensheid subtieler te maken.

- 1p 2 Welke bewering is juist?
- A 1
  - B 2
  - C 3
  - D 4

Na de inleiding kan tekst 1 worden onderverdeeld in vijf delen, waarin achtereenvolgens de volgende deelonderwerpen centraal staan:

deel 1: De oorsprong van de negatieve visie op de mens

deel 2: Een illustratie van het kantelen van een geschetst mensbeeld

deel 3: Algemene wetenschappelijke bevindingen over menselijk gedrag bij rampen

deel 4: De rol van de televisie bij de totstandkoming van een mensbeeld

deel 5: Aanbevelingen om te komen tot een positiever mensbeeld

- 1p 3 Bij welke alinea begint deel 2?
- 1p 4 Bij welke alinea begint deel 5?

“Ik ben goed, wij zijn slecht” (regel 93)

- 1p 5 Wat wordt met deze zin bedoeld binnen de context van tekst 1?
- A De mens is van nature geneigd het goede te doen, maar in groepen komt al snel het slechte in de mens naar boven.
  - B Er bestaan veel individuele interpretaties van ‘goed’ en ‘slecht’, waardoor niet collectief vast te stellen is wat goed en slecht is.
  - C We zijn ervan overtuigd dat we zelf het goede doen, maar in de praktijk blijkt de mens als soort toch slecht voor de wereld.
  - D Wij vinden de mens als soort slecht door wat we over anderen horen en zien, maar we vinden onszelf een positieve uitzondering.

- 1p 6 Welk van de onderstaande uitspraken geeft de beste karakterisering van de alinea’s 9 tot en met 12?

De alinea’s 9 tot en met 12 bevatten

- A argumentatie voor het standpunt dat het gedrag van de mensen in New Orleans schandelijk is.
- B de toelichting bij de ontdekkingen van de wetenschappers over mensbeelden.
- C een beschrijving van de werkwijze van de media en de gevolgen daarvan aan de hand van de ramp door de orkaan Katrina.
- D voorbeelden van een situatie waarin mensen elkaar nodig hebben.

“New Orleans had een klein gaatje geopend in ‘de dunne korst op het kolkende magma van de menselijke natuur’. En de natuurramp had duidelijk gemaakt wat er onder de oppervlakte schuilt. Een monster.” (regels 150-155)

In alinea 14 wordt plundergedrag beschreven.

- 1p 7 Waarom ondersteunt dit plundergedrag niet het beeld dat de mens een monster is?
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

- 1p 8 Welke functie hebben de alinea’s 13 tot en met 15 ten opzichte van de alinea’s 9 tot en met 12?

De alinea’s 13 tot en met 15

- A nuanceren het door de journalisten geschetste mensbeeld in de alinea’s 9 tot en met 12.
- B ontcrachten het beeld van de journalisten uit de alinea’s 9 tot en met 12.
- C relativeren de problemen van de mensen in New Orleans uit de alinea’s 9 tot en met 12.
- D verklaren de reactie van de media zoals die wordt beschreven in de alinea’s 9 tot en met 12.

“De ramp in New Orleans is een extreem voorbeeld, maar de dynamiek is steeds dezelfde” (regels 223-225)

Verspreid over tekst 1 werkt de auteur die dynamiek ook uit voor de vluchtelingencrisis.

- 6p **9** Vat in het onderstaande schema samen hoe die dynamiek voor de vluchtelingencrisis wordt uitgewerkt in tekst 1. Neem daartoe het schema over en vul het aan.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

fase	uitwerking van de fase voor de vluchtelingencrisis
1	
2	
3 De nieuwsfabriek slaat op hol.	
4	Mensen zien vluchtelingen als een probleem.

De voorbeelden van het nieuws over de orkaan Katrina in New Orleans en over de vluchtelingencrisis in Nederland maken volgens tekst 1 duidelijk wat het uiteindelijk effect is van dergelijke nieuwsberichten over dit soort gebeurtenissen.

- 1p **10** Welk uiteindelijk effect is dat?
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

- 2p **11** Welke van de onderstaande zinnen drukt het best uit wat de hoofdgedachte is van tekst 1?
- A De media berichten vrijwel alleen over de slechte kanten van de maatschappij en dat leidt tot een onterecht negatief mensbeeld.
  - B Mensen zijn geen onbeschaafde apen maar worden geboren met de potentie om een goed of slecht mens te worden.
  - C Omdat het goede zo aanwezig is dat we het niet zien, zeker niet in de media, hebben we geen vertrouwen in onszelf en elkaar.
  - D Uit recente ervaring blijkt dat mensen na een ramp meestal rustig blijven en zich vooral sociaal gedragen.

tekstfragment 1

(1) Met welke periode in de geschiedenis we onszelf ook vergelijken, de gemiddelde wereldburger is vandaag slimmer, rijker, gezonder, veiliger en gelukkiger dan ooit eerder. Wereldwijd leven we langer, zijn we meer met elkaar verbonden en eten we meer, smakelijker en gezonder voedsel. Onze wereld is anno 2016 vrediger, schoner en meer gelijk dan die van 1966, 1916 of welke tijd dan ook.

(2) Waarom weten we dat niet? Misschien moeten we beginnen met te erkennen dat we alle ellende die vandaag op ons af komt niet zelf waarnemen, laat staan persoonlijk meemaken. Sterker: met dat 'zelf' gaat het veelal prima. Jaar in, jaar uit laat het Centraal Planbureau weten dat we het humeur van de gemiddelde Nederlander kunnen samenvatten als "met mij gaat het goed, maar met ons gaat het beroerd". Blijkbaar worden we vooral zo somber door wat ánderen ons vertellen. En die anderen, dat zijn de nieuwsgagers van de media. Dat ze ons zo de put in werken, heeft veel te maken met een hardnekkige wet in de journalistiek: "Goed nieuws is geen nieuws."

naar: Ralf Bodelier

uit: De Groene Amsterdammer, 18 mei 2016

"Waarom weten we dat niet?" (tekstfragment 1, alinea 2)

1p 12 Welke verklaring voor deze onwetendheid wordt zowel in tekstfragment 1 als in tekst 1 gegeven?
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

1p 13 Welke twee van de onderstaande uitspraken over het tekstdoel van tekst 1 zijn waar?

Noteer alleen de nummers van de twee uitspraken.

- 1 Tekst 1 bestaat voor een belangrijk deel uit uitleg over een verschijnsel en dat maakt dat de tekst als een uiteenzetting opgevat kan worden.
- 2 Tekst 1 bevat belangrijke subjectieve uitspraken van de auteur en dat maakt dat de tekst als een betoog opgevat kan worden.
- 3 Tekst 1 biedt verschillende nieuwe wetenschappelijke inzichten ter overweging aan en dat maakt dat de tekst als een beschouwing opgevat kan worden.
- 4 Tekst 1 is hoofdzakelijk gebaseerd op een voor- en nadelenstructuur en dat maakt dat de tekst als een betoog opgevat kan worden.
- 5 Tekst 1 stelt met name actuele, maatschappelijke kwesties aan de orde en dat maakt dat de tekst als een uiteenzetting opgevat kan worden.
- 6 Tekst 1 zet vooral meningen van deskundigen ter overweging tegenover elkaar en dat maakt dat de tekst als een beschouwing opgevat kan worden.

2p 14 Welke drie van de onderstaande zinnen bevatten informatie die zo belangrijk is dat ze zeker in een beknopte samenvatting van tekst 1 moeten worden opgenomen?

Noteer alleen de nummers van de drie zinnen.

- 1 Het goede wordt zo normaal gevonden dat het ons niet opvalt en de media er niet over berichten.
- 2 De afgelopen tijd zijn er verschillende studies verschenen waaruit blijkt dat ons negatieve mensbeeld niet terecht is.
- 3 Mensen hebben verschillende redenen om anderen te helpen.
- 4 Explosies van barbarij zullen in de toekomst steeds minder vaak gebeuren.
- 5 Een ramp als Katrina voldoet aan het wetenschappelijke beeld van hoe mensen op rampen reageren.
- 6 Onze vrienden, familie en burens vertrouwen we wel, maar de rest van Nederland en nieuwkomers niet.
- 7 Constructieve journalistiek kan zorgen voor een positiever verhaal dan we nu steeds horen en zien.

Laat de brutalen niet voordringen

(1) Een warm moment van erkenning, zo voelde het voor veel twitteraars¹⁾. Ze kregen afgelopen week ineens een telefoontje van het Rapid
5 Response Team (RRT) van de Sociale Verzekeringsbank (SVB), een instantie die werkt in opdracht van de overheid. “Doordat ik op
10 Twitter bezig was, werd ik ineens gebeld”, meldden ze nadien trots op het online berichtenplatform. De blijdschap is begrijpelijk. De nood was hoog. De SVB had een flinke achterstand opgelopen bij de uitbe-
15 talingen van toeslagen waarmee circa tweehonderdduizend Nederlanders zelf hun zorg inkopen. Hierdoor kregen tienduizenden hulpverleners de afgelopen tijd hun geld niet.
20 Op de sociale media brak onrust uit. Op Twitter was de hashtag #svb-alarm een weekend lang *trending topic*²⁾. De digitale golf van verontwaardiging leidde zelfs tot een
25 Kamerdebat over de chaos met de uitbetalingen.

(2) Wie twittert, wordt gehoord. In het bedrijfsleven is dat heel gewoon. Gaat u maar eens kijken bij de afde-
30 ling webcare van een grote onderneming. Daar observeert men hoe het eigen merk het ‘doet’ op de sociale netwerken. Erupties van aandacht voor het merk zien de
35 webcaremedewerkers terug in hun grafiekjes. Ze zoomen dan onmiddellijk in op de bron van de onrust en speuren naar herrieschoppers met ‘een hoge impact’. Deze impact
40 hangt af van het aantal vrienden (Facebook), contacten (LinkedIn) of volgers (Twitter). Hoe meer digitale

verbindingen u heeft, des te belangrijker vinden bedrijven wat u online
45 meldt. Heeft u minder dan vijfhonderd volgers op Twitter? Dan doet u er nauwelijks toe. Pas boven de duizend gaan ze op u letten en neemt de kans toe dat u snel ant-
50 woord krijgt. Bent u een BN’er met tien-, twintig- of wel honderdduizend volgers, dan weet u zeker dat u online op handen wordt gedragen.
(3) Wat het bedrijfsleven al deed,
55 doet de overheid nu dus ook. De SVB belt burgers omdat ze actief zijn op Twitter. Als het even kan, worden de problemen van de digitale klagers zo snel mogelijk opgelost. Niks mis-
60 mee, zo lijkt het. Mooi is dat de sociale media burgers bevrijden uit hun onmondigheid. Als een onderwerp leeft, kan eenieder met wat mazzel en een goede timing een
65 effectieve campagne lanceren. De andere kant is dat de brutalen zich nu ook via de sociale media de wereld toe-eigenen. Wie kan bogen op een groot digitaal netwerk, wordt
70 met egards behandeld, niet alleen door het bedrijfsleven maar ook door de overheid. Zo ontstaan ‘voordringkanalen’, waarschuwd een van mijn volgers. En hij heeft gelijk.
75 (4) De maatschappelijke versplintering neemt zorgwekkende vormen aan, concludeerde het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) eind vorig jaar in zijn rapport *Vershil in*
80 *Nederland*. Deze segmentatie hangt samen met verschillen in ‘hulpbronnen’ waaruit mensen putten. Het SCP onderscheidt vier van deze ‘kapitalen’: ten eerste persoons-

85 kapitaal (schoonheid, kracht en
intelligentie); ten tweede economisch
kapitaal (opleiding, inkomen en ver-
mogen); ten derde cultureel kapitaal
(taalgebruik, smaak en reputatie) en
90 ten vierde sociaal kapitaal (netwer-
ken).

(5) Het kapitaal dat mensen
aanboren via de sociale media, is
vooral cultureel en sociaal kapitaal.
95 Maar de digitale media bieden ook
extra mogelijkheden: een 'digitaal
kapitaal'. En helaas zit dit nieuwe

kapitaal dan weer vooral bij de men-
sen die al bulken van de andere kapi-
100 talen. Het nieuwe digitale kapitaal is
een kans voor de gewone man, maar
het jaagt ook de maatschappelijke
segmentatie aan. We willen mondige
mensen, maar geen vooringkana-
105 len voor de brutalen. Het is aan de
overheid op de sociale media hierin
het juiste midden te vinden; een
belangrijke opdracht, urgent ook,
zeker voor het RRT van de SVB.

naar: Kees Kraaijeveld

uit: Vrij Nederland, 11 februari 2015

*Kees Kraaijeveld is een columnist die vooral schrijft over economische
onderwerpen.*

noot 1 twitteraars: mensen die een kort bericht sturen via het sociale medium Twitter

noot 2 *trending topic*: een onderwerp dat in een korte periode een van de meest genoemde
onderwerpen op Twitter is

Tekst 2 Laat de brutalen niet voordringen

In een tekst kunnen verschillende middelen worden gebruikt om het onderwerp van de tekst te introduceren.

- 1p 15 Welk middel wordt vooral gebruikt in alinea 1 van tekst 2?
een beschrijving van een
- A actuele situatie
  - B concrete vraagstelling
  - C controversieel standpunt
  - D historische ontwikkeling

“Wie twittert, wordt gehoord.” (regel 27)

In alinea 2 wordt deze uitspraak verder toegelicht.

- 1p 16 Citeer uit alinea 2 de zin die deze toelichting het best samenvat.

“Niks mis mee, zo lijkt het.” (regels 59-60)

Deze zin suggereert dat er wel degelijk iets mis is.

- 1p 17 Leg uit wat er mis is volgens tekst 2.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 20 woorden.

In alinea 3 wordt de term ‘voordringkanalen’ geïntroduceerd.

- 1p 18 Leg uit op welke manier sociale media kunnen leiden tot ‘voordringkanalen’.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 20 woorden.

- 1p 19 Welke van de onderstaande zinnen geeft de hoofdgedachte van alinea 3 het best weer?
- A Door de sociale media kan de overheid problemen van digitale klagers nu sneller oplossen, maar niet iedereen is zo brutaal om te klagen.
  - B Het is goed dat de sociale media de burgers bevrijden van hun onmondigheid, maar niet iedereen heeft het geluk een effectieve campagne te kunnen starten.
  - C Het is goed dat de SVB burgers belt die twitteren, maar hierdoor ontstaat het gevaar dat niet iedereen eerlijk behandeld wordt.
  - D Het lijkt positief dat de overheid, net als het bedrijfsleven, twitteraars volgt, maar hierdoor ontstaat wel kans op een ongelijke behandeling.

In alinea 5 wordt de term 'digitaal kapitaal' geïntroduceerd.

- 1p 20 Wat wordt met deze term bedoeld?

- 1p 21 Wat is het belangrijkste doel van tekst 2?

Het belangrijkste doel is

- A aangeven dat maatschappelijke segmentatie als gevolg van het gebruik van digitale media moet worden voorkomen.
- B aantonen dat Twitter ongeschikt is om je ongenoegen kenbaar te maken bij de overheid.
- C laten zien op welke manier het digitale kapitaal werkt en wat de mogelijke bijeffecten ervan zijn.
- D uitleggen wat de impact is van de sociale media op de dienstverlening binnen het bedrijfsleven en de overheid.

De titel van tekst 2 is 'Laat de brutalen niet voordringen'.

- 1p 22 Wat betekent deze titel, gelet op de tekst?

Die betekent dat

- A de overheid ervoor moet zorgen dat ze de zogenaamd brutale burgers niet meer aandacht geeft dan andere.
- B de overheid geen brutale middelen moet inzetten bij het gebruik van sociale media.
- C het bedrijfsleven en de overheid op een te brutale wijze gebruikmaken van sociale media.
- D zogenaamd brutale mensen minder gebruik van sociale media zouden moeten maken.

Het woord 'brutalen' heeft een negatieve klank. Toch gedragen degenen die in de tekst als brutaal bestempeld worden, zich niet per se negatief.

- 1p 23 Leg uit waarom 'brutalen' niet goed gebruikt zou zijn in tekst 2. Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 20 woorden.

Woningnood

(1) Het wordt een nieuwe, zij het nog aarzelende trend: het gepieker van 55-plussers over het grote huis waarin zij nu wonen. Blijven ze daar
5 of verhuizen ze naar een kleiner, comfortabeler huis met minder onderhoud? Dat is een moeilijke stap, een soort afscheid van een intens geleefd leven.

10 (2) Een appartement is één mogelijkheid. Het driegeneratiehuis is een andere optie. Dat heeft een lange traditie in onder meer Italië en Duitsland, maar bestaat jammer genoeg
15 niet of nauwelijks in Nederland. Het is niettemin een goede oplossing.

(3) Tot voor kort behoorde de opvatting dat de gemeenschap als geheel verantwoordelijk is voor de kwaliteit
20 van het leven van de verschillende generaties, tot de overlevingsregels van onze cultuur. Maar die verantwoordelijkheid wordt in toenemende mate naar het privé-domein gedirigeerd. Bij een opname in het ziekenhuis bijvoorbeeld, wacht u doorgaans een minimaal verblijf. En vallen er
25 gaten in het vangnet van thuis-, kraam- of gezinszorg, dan vraagt thuiszorg al snel: "Kan de familie dat niet oplossen?" Familieverbanden zijn in deze tijd nog een van de
30 weinige constante gegevens. Je familie blijft altijd bestaan. Bloedverwantschap heeft doorgaans ook een zekere onbaatzuchtigheid.

(4) In ons land wachten vooral jonge mensen op een betaalbaar huurhuis, soms jarenlang. In de nabije toekomst moeten er ten minste 50.000
40 van zulke betaalbare sociale-woningbouwhuizen worden gerealiseerd.

(5) Een driegeneratiehuis kan uitkomst bieden, zowel voor de kinderen die een groter huis zoeken als
45 voor de ouders die kleiner willen wonen. In een ruim appartement met eigen ingang op de begane grond wonen de ouders, die daar hun eigen leven leiden. Op de eerste verdieping woont een van hun kinderen, met het eigen gezin. Ten slotte kan de derde verdieping al naar gelang de behoeften worden ingericht.

55 (6) In zo'n driegeneratiehuis is de wederzijdse hulp dicht bij de hand. Ook biedt het financieel gezien een antwoord: de jonge generatie woont in een groter huis dat ze anders niet
60 had kunnen betalen. Tegelijkertijd is deze manier van wonen goedkoper: er is immers maar één tuin, één grasmaaimachine, één was- en droogcombinatie, één abonnement op
65 kranten en tijdschriften. Maar het is vooral de aanwezigheid van wederzijdse dienstverlening die de kwaliteit van leven voor iedereen aanzienlijk beter kan maken.

70 (7) Onlangs sprak ik een Duitse vrouw. Haar ouders bouwden 35 jaar geleden een driegeneratiehuis. De onderste woonlaag was voor haar grootouders, de middelste voor haar
75 ouders, broer en haarzelf, de bovenste verdieping zou later voor haar en haar gezin worden. "In veel opzichten is het een ideale woonvorm", zei ze. "Als kind en puber was ik nooit
80 alleen. Eigenlijk had ik twee paar ouders. Vaak was dat leuk, soms niet. Tijdens onze vakanties zorgden mijn grootouders voor de planten en de dieren. Ook pasten ze op. Beide

85 grootouders konden tot hun dood in
huis en bij hun familie blijven. Dat
geldt nu ook voor mijn bejaarde
ouders, die beneden wonen. Mijn
man en ik hebben met onze drie
90 kinderen de twee overige verdie-
pingen.”

(8) Het wonen van drie generaties
onder één dak of dicht bij elkaar was
in Nederland lange tijd heel normaal.

95 De gezamenlijke inspanning van zo
veel mogelijk handen diende de
materiële en fysieke overleving. Dat
hoefde niet eens zo nadrukkelijk
georganiseerd te worden in een land
100 waar veel mensen boeren, ambachts-
lieden of middenstanders waren en
er vaak geen scheiding bestond tus-
sen wonen en werken. Pas na de
Tweede Wereldoorlog veranderde
105 dat ingrijpend, door de wederop-
bouw. Vanaf dat moment stimuleerde
de overheid de bouw van bejaarden-
oorden.

(9) Ouders van een zekere leeftijd
110 konden een positieve daad stellen
door naar zo'n oord te verhuizen; ze
maakten daarmee woonruimte vrij
voor een jong gezin. Het 'kernegezin'

werd dus door de Nederlandse
115 overheid – anders dan in de andere
West-Europese landen – doelbewust
gepropageerd. De middengeneratie
kreeg op deze manier de handen vrij
en kon zo de industrialisatie en eco-
120 nomische groei het best dienen, was
de opvatting. Zo zijn wij aan onze
bejaardenverpleegcultuur gekomen,
die nu gaandeweg steeds beperkter
wordt. In Duitsland en Italië daaren-
125 tegen heeft die cultuur, ook na de
oorlog, nooit uitgebreid bestaan.

(10) In ons land zou een aanzienlijke
bouw van driegeneratiehuizen een
oplossing zijn. Dan kunnen al die
130 vijftigplussers hun huis verkopen, om
vervolgens samen met een van hun
kinderen en kleinkinderen – die vaak
minder te besteden hebben – in zo'n
driegeneratiehuis te gaan wonen.
135 Alle partijen zijn daarbij gebaat. Nu
de verzorgingsstaat voor onze ogen
afbrokkelt, wordt solidariteit tussen
generaties weer belangrijk, onmis-
baar zelfs. We zullen het steeds
140 meer van onze familie moeten
hebben.

naar: Heleen Crul

uit: NRC Handelsblad, 5 & 6 maart 2016

Heleen Crul is journalist en schrijver en geeft lezingen.

Tekst 3 Woningnood

Na de inleiding kan tekst 3 worden onderverdeeld in drie delen die achtereenvolgens van de volgende tussenkopjes kunnen worden voorzien:

deel 1: Maatschappelijke ontwikkelingen

deel 2: Een reactie op maatschappelijke ontwikkelingen

deel 3: Historische achtergronden

deel 4: Hernieuwde solidariteit

1p 24 Bij welke alinea begint deel 2?

1p 25 Bij welke alinea begint deel 3?

In alinea 3 wordt een ontwikkeling geschetst van de manier waarop gedacht wordt over zorgplicht.

2p 26 Beschrijf die ontwikkeling in eigen woorden.

Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 35 woorden.

“In veel opzichten is het een ideale woonvorm’, zei ze.” (regels 77-78)

2p 27 Formuleer in eigen woorden de vier verschillende argumenten die de Duitse vrouw in alinea 7 geeft om deze bewering te onderbouwen. Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

In de alinea’s 8 en 9 wordt beschreven hoe de woonsituatie in Nederland was in bepaalde periodes en waardoor dat kwam. Een gedeelte van die beschrijving is in onderstaand schema weergegeven.

3p 28 Neem het schema over en vul de ontbrekende onderdelen van het schema in.

periode	situatie	oorzaak
	Meerdere generaties wonen onder een dak.	

“Het ‘kerngezin’ werd dus door de Nederlandse overheid – anders dan in de andere West-Europese landen – doelbewust gepropageerd.” (regels 113-117)

3p 29 Leg uit op welke manier en met welk doel het kerngezin werd gepropageerd, volgens tekst 3.

Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 40 woorden.

“In ons land zou een aanzienlijke bouw van driegeratatiehuizen een oplossing zijn.” (regels 127-129)

In de alinea's 4 tot en met 6 worden verschillende problemen benoemd die met het wonen in een driegeratatiehuis kunnen worden opgelost.

3p 30

Noem er drie.

Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

“Nu de verzorgingsstaat voor onze ogen afbrokkelt, wordt solidariteit tussen generaties weer belangrijk, onmisbaar zelfs.” (regels 135-139)

In tekst 3 wordt gesteld dat de bouw van extra driegeratatiehuizen een oplossing kan zijn voor de afbrokking van de verzorgingsstaat.

2p 31

Vat de argumentatie samen waarmee dit standpunt onderbouwd wordt.

Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je totale antwoord niet meer dan 30 woorden.

2p 32

Welke van de onderstaande zinnen geeft het best weer wat de hoofdgedachte is van tekst 3?

- A Als er meer driegeratatiehuizen gebouwd zouden worden, zou daarmee de solidariteit tussen generaties bevorderd worden.
- B De bouw van driegeratatiehuizen brengt voor zowel de jongere als de oudere generaties vooral voordelen met zich mee.
- C Door de afbrokking van de verzorgingsstaat raken families steeds meer op de bouw van driegeratatiehuizen aangewezen.
- D Men moet de bouw van driegeratatiehuizen stimuleren zodat met name de woonproblemen van 55-plussers opgelost worden.

Leerling vindt school saai, maar presteert goed

(1) De Oeso¹⁾ maakt elk jaar een vergelijking van verschillende onderwijsstelsels, maar voor het eerst sinds zestien jaar is er nauwkeurig ingezoomd op de eigenaardigheden van het Nederlandse onderwijs. Minister Bussemaker, van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, had speciaal gevraagd om het rapport. De blik van een buitenstaander kan ertoe bijdragen het Nederlandse onderwijsstelsel, waar altijd discussie over is, vooruit te helpen.

(2) Zelf snappen ze het eigenlijk ook niet zo goed, erkende de Oeso. Nederlandse leerlingen zijn bijzonder ongemotiveerd en ongedisciplineerd, en toch scoren ze goed in vergelijking met andere leerlingen in Europa. De Nederlandse Onderwijsinspectie wees al eerder op de lage motivatie van scholieren in Nederland. Het is een fenomeen dat slecht wordt begrepen. In andere landen zeggen leerlingen dat ze dol zijn op school, hier vinden ze het allemaal maar saai. En toch behoort het Nederlandse onderwijsstelsel tot de beste van de wereld.

(3) De Oeso is verder verbaasd dat de uitzonderlijk vroege selectie van leerlingen niet zo slecht uitpakt als de onderzoekers verwachtten. Kinderen moeten vroeg kiezen voor een schoolniveau en toch slaagt Nederland erin iedereen mee te krijgen. Kansarme kinderen behalen hier makkelijker een diploma dan elders. Ook immigrantenkinderen zijn hier over het algemeen beter af dan in andere Oeso-landen.

(4) Dat komt doordat Nederland veel aandacht besteedt aan het meekrijgen van kinderen die achterstanden hebben of die moeite hebben met leren. Dat gaat soms wel ten koste van de aandacht voor kinderen die meer aankunnen. Dat brengt met zich mee dat Nederlandse universiteiten het nooit zullen winnen van de topuniversiteiten van deze wereld en dat Chinese kinderen beter kunnen rekenen.

(5) Complimenten of niet, de Oeso legt de vinger wel op een aantal zere plekken: het was bijvoorbeeld geen goed idee om leraren meer invloed te geven op het schooladvies van hun leerlingen en de eindtoets minder belangrijk te maken. De achterliggende gedachte is misschien best sympathiek, maar Nederland zou alle kinderen toch weer moeten onderwerpen aan een landelijke test om te bepalen welk niveau bij ze past.

(6) Die aanbeveling staat lijnrecht tegenover de hervormingen van afgelopen jaar. De eindtoets in het basisonderwijs is juist minder belangrijk dan het oordeel van de leraar. De eerste praktijkervaringen wezen al uit dat die maatregel de ongelijkheid tussen leerlingen vergroot, de Oeso sluit zich nu aan bij die kritiek.

(7) Ook op het niveau van leerkrachten heeft de Oeso wat aan te merken. Dat niveau moet hoger, klinkt het al jaren. Maar zodra de eisen voor aankomende leraren strenger worden, ontstaat er een paar jaar later een docententekort. De afgelopen jaren is al flink ingezet op strengere selectie van aankomende

docenten. Toen de eisen voor de
85 pabo strenger werden, leidde dat
onmiddellijk tot een lagere studenten-
instroom. Dat is nu ook weer niet de
bedoeling.

90 **(8)** Minister Bussemaker en staats-
secretaris Dekker van Onderwijs
zeiden gisteren in een eerste reactie

dat ze met een aantal aanbevelingen
wat moeite hebben. Met name die
over de eindtoets zit ze niet lekker.

95 “Die staat op gespannen voet met de
waarde die wij hechten aan het
professionele oordeel van de
leerkracht.”

*naar: Romana Abels
uit: Trouw, 26 mei 2016*

Romana Abels is parlamentsredacteur.

noot 1 Oeso: Organisatie voor economische samenwerking en ontwikkeling, het
samenwerkingsverband van rijke industrielanden

Tekst 4 Leerling vindt school saai, maar presteert goed

“Minister Bussemaker, van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, had speciaal gevraagd om het rapport.” (regels 6-9)

- 1p 33 Waarom had de minister hierom gevraagd, volgens tekst 4?
- A Er is in Nederland zoveel discussie over het onderwijssysteem dat het lastig is te bepalen wat er nu klopt.
  - B Er is zo veel discussie over het Nederlands onderwijssysteem dat het goed is dat er onderzoek naar wordt gedaan.
  - C Het kan raadzaam zijn om inzicht in het Nederlandse onderwijssysteem te krijgen, omdat het onderwijs altijd beter kan.
  - D Het kan zinvol zijn om eens een ander naar het Nederlandse onderwijssysteem te laten kijken, zodat het onderwijs nieuwe inzichten kan opdoen.

De Oeso spreekt haar verbazing uit over een tweetal uitkomsten van het onderzoek.

- 2p **34** Welke twee uitkomsten zijn dat?
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

De Oeso heeft niet alleen positieve opmerkingen over het Nederlandse onderwijssysteem.

- 2p **35** Wat zijn de twee belangrijkste punten van kritiek die worden genoemd in tekst 4?
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

- 1p **36** Waardoor zullen volgens de Oeso de Nederlandse universiteiten het nooit winnen van buitenlandse topuniversiteiten?

- A In Nederland is het onderwijsniveau onvoldoende om te kunnen concurreren met andere landen zoals China.
- B In Nederland moeten kinderen al vroeg kiezen voor een bepaald schoolniveau en daardoor belanden er minder op de universiteit dan mogelijk is.
- C Nederland besteedt meer aandacht aan leerlingen die niet zo goed meekunnen dan aan leerlingen die excelleren.
- D Nederland heeft veel leerlingen die vanuit een kansarme achtergrond toch makkelijk een diploma halen.

- 1p **37** Wat is volgens het rapport van de Oeso en ervaringen uit de schoolpraktijk het gevolg van de veranderde wijze waarop het schooladvies tot stand komt?
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

De minister en de staatssecretaris van Onderwijs hebben een eerste reactie gegeven op opmerkingen door de Oeso over de eindtoets.

- 1p **38** Vat die reactie samen.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 15 woorden.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.